

Nr 390.

Av herr **Andrén**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1951/52 m. m.

I proposition nr 110 angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel framlägger Kungl. Maj:t bl. a. slutliga anslags-
äskanden beträffande försvarets forskningsanstalt. De föreslagna anslagens otillräcklighet torde medföra fara för en kris, som kan äventyra effektiviteten i anstaltens verksamhet.

Den vanlottade ställning, som forskningsanstalten intager bland våra försvarsinstitutioner, synes mig tyda på att statsmakterna icke till fullo beaktat den militärtekniska forskningens grundläggande betydelse för våra möjligheter att skapa ett effektivt totalt försvar. Jag framför därför i det följande vissa principiella synpunkter på den militärtekniska forskningen och dess betydelse för Sverige i det nuvarande utrikespolitiska och militära läget.

Att stormakterna bedriva militärtekniskt forskningsarbete i mycket stor omfattning är väl känt. På västmaktshåll publiceras imponerande siffror om insatsernas storlek. Bland forskningens faktiska resultat ha uppgifterna om att vätebomben numera betraktas som en praktisk möjlighet ådragit sig den största uppmärksamhet. Att även östblockets forskningsframgångar varit betydande framgår av meddelandet om atomexplosionen i Sovjet vid en tidpunkt, som låg flera år före vad som i de flesta offentliggjorda bedömanden på västmaktshåll ansetts vara sannolikt. Östblockets insatser på andra militärtekniskt viktiga områden torde få anses stå i proportion till detta resultat på atomforskningens område.

Det är angeläget att vi åtminstone på vissa för oss avgörande områden komma lika långt som stormaktslaboratorierna. Detta synes ej möjligt med nuvarande resurser. Vi måste emellertid under alla förhållanden söka komma så långt att vi ha förutsättningar att bedöma vilka stridsmedel som kunna väntas, så att vårt försvar kan anpassas efter dem.

På alla områden går utvecklingen vidare i rask takt, ofta sprängvis, t ex. beträffande möjligheterna att utnyttja stridsgaser och kemisk krigföring, beträffande atombomber och radioaktiva stridsmedel, beträffande fjärrstyrda robotbomber och navigeringsutrustning för bemannade flygplan. Vad som kan uppnås beror på lösningen av naturvetenskapliga och tekniska problem, som vi kunna bedöma endast i den mån vi genom forskning få någon inblick i deras karaktär.

Vi måste fråga oss: Om ett angrepp kommer med nya anfallsmedel och metoder, vilka motmedel och metoder kunna vi snabbt mobilisera för att möta dem? Möjligheterna bero här i stor utsträckning på om vi genom eget forskningsarbete fått personal utbildad och materiel utvecklad, med vars hjälp man snabbt och riktigt kan bedöma vad som kan göras. Den höga »*kunskapsberedskapens*» betydelse visade sig under det gångna kriget. Typiska exempel kunna nämnas inom radar- och radionavigeringsområdet. Tyskarna satte här vid olika tillfällen in nya anfallsmedel, som väntades få en förödande effekt, men denna omintetgjordes snabbt genom lämpliga motåtgärder. Denna insats av motmedel hade icke kunnat göras, om inte de allierade haft tillgång till personal, som genom eget arbete på ifrågavarande område haft en sådan erfarenhet att de snabbt kunde ange svagheter i fiendens metoder och materiel.

För att vårt land skall kunna göra en likartad insats i ett krig fordras en organisation, som redan i fredstid har tillräcklig omfattning och stabilitet för att vidmakthålla en personalkader med förutsättningar att bemästra de uppträdande problemen.

Utifrån dessa synpunkter skulle man vänta att statsmakterna gjorde verkliga ansträngningar för att skapa en effektiv organisation för den grundläggande militärtekniska forskningen. Så har emellertid icke skett. Redan i personalthänseende är organisationen otillräcklig, något som erkännes av departementschefen, när han i propositionen uttalar: »Ehuru jag är väl medveten om behovet av att antalet befattningar vid anstaltens forskningsavdelningar, främst i de högre lönegraderna, utökas, är jag i nuvarande statsfinansiella läge likaledes förhindrad att föreslå någon dylik förstärkning av anstaltens fasta organisation.» De statsfinansiella skäl, som departementschefen åberopar, kunna icke få vara ensamt avgörande i dessa sammanhang. Sveriges utrikespolitiska situation har lett till att våra möjligheter att från andra länder få inköpa materiel, som är resultat av den militärtekniska forskningsverksamheten där, eller att få del av dessa länders forskningsresultat bli allt mindre. Samtidigt blir avståndet mellan vårt kunskapsläge och vissa andra staters allt större på grund av att stora forskningsområden icke alls eller icke med tillräckligt kvalificerad personal kunna täckas med forskningsanstaltens nuvarande personalstat. Att detta medför risker för felaktig inriktning av vår materielanskaffning är uppenbart. Vi löpa risk att göra felinvesteringar av en ekonomisk omfattning gentemot vilken utgifterna för forskarpersonalen te sig obetydliga.

En annan risk, som följer av vår nuvarande otillräckliga »*kunskapsberedskap*», är att vår beredskap mot tänkbara nya anfallsmetoder blir låg. En förbättring i dessa hänseenden kan endast vinnas genom en förstärkning av forskningsanstaltens personella resurser.

Anstaltens effektivitet är även beroende av dess ekonomiska resurser för

forskningsverksamheten. Departementschefen har tidigare rekommenderat anstalten att söka täcka bristen i fråga om anslag genom s. k. beställningsforskning, d. v. s. att inrikta verksamheten på sådana uppgifter, för vilka särskild ersättning ställes till förfogande av olika militärmyndigheter. Även denna ersättning bestrides i sista hand av statsmedel, varför förfarandet rätteligen innebär en överföring av anslag, icke en besparing. I sina petita har emellertid forskningsanstalten gjort ett uttalande, som bör uppmärksammas i detta sammanhang. Den framhåller att »den anser det vara sin oavvisliga skyldighet att i all möjlig utsträckning bearbeta de problem, som av försvarsgrenarna och anstalten bedömts vara av avgörande betydelse för planläggningen av vårt lands försvar och för våra möjligheter att känna och förstå de nya vapen och motmedel mot dessa som utvecklats efter det andra världskriget. Detta arbete är till sin karaktär av så allmän natur och med så allmänna tillämpningar, att det icke rimligen kan göras avhängigt av bidrag från enskilda myndigheter, utan att det i sin helhet bör bekostas genom direkta anslag.»

Uttalandet stöder sig på de erfarenheter, som forskningsanstalten under det gångna budgetåret haft av den av departementschefen rekommenderade finansieringsmetoden. Beställningsforskningen medför ett ianspråktagande av anstaltens begränsade forskningspersonal för uppgifter, som icke äro av forskningskaraktär, i en utsträckning, vilken icke står i proportion till den ersättning anstalten erhåller. En siffermässig relation ger ej en riktig bild av i hur stor utsträckning forskningspersonalen tages i anspråk för dessa uppgifter. Numerärt sett utgöra forskarna en relativt liten del av anstaltens personal, och de borde därför givas möjlighet att helt ägna sig åt de forskningsuppgifter anstalten har att bearbeta. Å andra sidan är denna personalgrupp den enda som har möjlighet att göra kompetenta bedömanden beträffande beställningsuppdragens uppläggning, och på grund härav kommer den att belastas i sådan grad att vissa forskningsuppgifter bli lidande därav.

För att forskningsanstalten skall kunna fylla sina viktiga uppgifter inom rikets försvar är det alltså nödvändigt att dess både personella och ekonomiska resurser förbättras. Dess missgynnade ställning i anslagshänseende under innevarande och nästkommande budgetår framgår av följande översikt över anslagsäskanden och beviljade respektive föreslagna anslag.

För budgetåret 1950/51 äskade forskningsanstalten tillhoppa 10 735 000 kronor:

Avlöningar	2 270 000
Omkostnader	265 000
Viss forskningsverksamhet	7 800 000
Engångsanskaffning av viss utrustning	400 000
	<u>10 735 000</u>

Riksdagen anvisade för detta budgetår följande belopp:

Avlöningar	1 310 000
Omkostnader	215 000
Viss forskningsverksamhet	5 400 000
Engångsanskaffning av viss utrustning	<u>250 000</u>
	7 175 000

Därjämte har Kungl. Maj:t i proposition nr 150/1951 föreslagit riksdagen att å tilläggsstat II anvisa ytterligare 500 000 kronor å anslaget till viss forskningsverksamhet, vilket för budgetåret således skulle komma att uppgå till 5 900 000. Därav äro emellertid 400 000 kronor avsedda för kostnader för elektronrörsutveckling, för vilket ändamål anstalten icke äskat medel.

För budgetåret 1951/52 har anstalten äskat tillhoppa 11 000 000 kronor:

Avlöningar	2 400 000
Omkostnader	280 000
Viss forskningsverksamhet	7 800 000
Engångsanskaffning av viss utrustning	<u>520 000</u>
	11 000 000

I nu föreliggande proposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för ifrågavarande ändamål anvisa allenast 7 695 000 kronor, fördelade sålunda:

Avlöningar	1 315 000
Omkostnader	235 000
Viss forskningsverksamhet	5 900 000
Engångsanskaffning av viss utrustning	<u>245 000</u>
	7 695 000

Av forskningsanslaget, kronor 5 900 000, äro 700 000 kronor avsedda för bestridande av kostnader för elektronrörsutveckling. Under budgetåret 1951/52 kommer sålunda, om medlen för elektronrörsutveckling frånräknas, en summa av 5,2 milj. kronor att stå till anstaltens förfogande, jämfört med 5,5 milj. kronor under budgetåret 1950/51. Skulle anstaltens äskanden tillgodoses kräves ett anslag till viss forskningsverksamhet av 7 800 000 kronor jämte 700 000 kronor för elektronrörsutveckling, vilket anslag överstiger det av Kungl. Maj:t begärda med 2 600 000 kronor. Vid bedömningen av dessa siffror bör dessutom observeras, att den anslagsförstärkning å kronor 500 000, som föreslagits för innevarande budgetår för att täcka inträdda kostnadsökningar, är beräknad med utgångspunkt från prisläget den 1 juli 1950 och att täckning för de prisstegringar, som sedan dess inträtt och kunna komma att inträda, icke har förutsatts i nu föreliggande proposition.

Härjämte må framhållas att det nuvarande låga avlöningsanslaget, vilket departementschefen icke vill höja, praktiskt taget förhindrar varje befordran för anstaltens forskningspersonal. Direkt fara föreligger också för att en stor del av denna personal lämnar anstalten, därest icke förbättring sker av dess löneställning, som är sämre än i motsvarande statlig eller enskild tjänst, och av dess befordringsutsikter. Vidare må framhållas att det i propositionen begärda anslaget till viss forskningsverksamhet är så lågt, att det forskningsprogram, efter vilket anstalten arbetar, icke tillnärmelsevis kan följas under det kommande budgetåret. Anstaltens egentliga forskningsuppgifter måste inskränkas ytterligare till förmån för s. k. beställningsforskning.

Ett särskilt anslagsbehov, som är av stor vikt för forskningsanstaltens möjligheter att i krig fylla sin uppgift, föreligger beträffande uppgörande av evakueringsplan för anstalten. Denna hemställde i skrivelse den 28 december 1950 om ett anslag av 160 000 kronor för detta ändamål. Departementschefen har emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka någon särskild medelsanvisning härför. Detta synes mig ytterst olyckligt, då anstaltens insatser just i ett krigs början bli av särskilt stor betydelse.

Dess uppgift blir då att undersöka av fienden använda nya metoder och stridsmedel och söka finna effektiva motmedel. Skall anstalten kunna lösa denna viktiga uppgift måste den snabbt kunna evakueras och bringas i funktion på annat håll. En första förutsättning härför är att dess evakuering åtminstone är planlagd.

Jag förordar sålunda att forskningsanstaltens äskanden beträffande anslag till avlöningar, till viss forskningsverksamhet och till uppgörande av evakueringsplan bifallas. De av anstalten föreslagna personalförstärkningarna äro till stor del motiverade redan i äskandena för tidigare budgetår, och årets utförligt motiverade äskanden kunna läggas till grund för ett beslut av riksdagen om förstärkning av anstaltens personalstat. Härjämte vill jag framhålla vikten av att anstaltens lokalfråga snarast bringas till en tillfredsställande och definitiv lösning. Därest forskningsanstalten skall kunna bearbeta och lösa på densamma lagda forskningsproblem är det oundgängligen nödvändigt att förutsättningar härför skapas genom tillgodoseende av anstaltens lokalbehov. Förslag föreligger om inrymmande av anstaltens kansli och större delen av två av dess avdelningar i Lv 3:s kaserner, vilka skulle ombyggas för ändamålet för en beräknad kostnad av 4 500 000 kronor. Vissa andra militära institutioner skulle därvid även beredas lokaler i dessa kaserner. Vidare har fortifikationsförvaltningen hemställt om ett anslag av 1 500 000 kronor för vissa byggnadsarbeten vid forskningsanstalten. Dessa byggnadsarbeten beröras ej av den föreslagna förflyttningen till Lv 3:s kaserner. Kungl. Maj:t har emellertid endast velat föreslå påbörjandet av ombyggnad av två kompanivåningar i dessa kaser-

ner för inrymmande av vissa mindre delar av anstalten, vilka inom en nära framtid tvingas att flytta från A 1:s förutvarande kaserner. Det härför begärda anslaget utgör 500 000 kronor, inom vars ram även det ombyggnadsbehov i övrigt, för vilket 1 500 000 kronor begärts, skall tillgodoses.

Vissa betänkligheter kunna anföras gentemot den föreslagna överflyttningen av en större del av anstalten till Lv 3:s kaserner. Något annat förslag föreligger emellertid icke för närvarande, som kan läggas till grund för ett beslut. Denna överflyttning löser i och för sig inte anstaltens lokalfrågor. Än mindre är detta fallet beträffande Kungl. Maj:ts förslag att nu endast anslå 500 000 kronor till dels de ombyggnader av Lv 3:s kaserner, som erfordras för att nödortfigt tillgodose lokalbehovet för de delar av anstalten, vilka tvingas flytta från A 1:s förutvarande kaserner, och dels de övriga byggnadsbehoven.

Det synes mig dock synnerligen angeläget att underlag snarast skapas för ett principbeslut från riksdagens sida angående forskningsanstaltens lokalfråga i dess helhet. Ett sådant beslut torde vara nödvändigt för att forskningsanstalten inom överskådlig tid skall kunna tillnärmelsevis utveckla den kapacitet, som är en förutsättning för fullföljandet av de på den lagda forskningsuppgifterna.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen måtte till försvarets forskningsanstalt anvisa, utöver vad av Kungl. Maj:t föreslagits,

dels till avlöningar ett anslag av 1 085 000 kronor,

dels till viss forskningsverksamhet ett anslag av 2 600 000 kronor,

dels ock medel för uppgörande av evakueringsplan för forskningsanstalten ett anslag av 160 000 kronor, samt

att riksdagen snarast möjligt måtte sättas i tillfälle att fatta bindande principbeslut angående den definitiva lösningen av forskningsanstaltens lokalfråga.

Stockholm den 10 april 1951.

Georg Andrén.
